

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री गोपाल पराजुली
माननीय न्यायाधीश श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.व.रा.
आदेश

०७०-WO-०१७९

विषय: उत्प्रेषण, परमादेश।

जिल्ला वारा, आदर्श जयनगर च्युटाहा गा.वि.स. वडा नं. ८ बस्ने गौरीशंकर
महतोको श्रीमती लिलादेवी.....१ निवेदक

विरुद्ध

वारा जिल्ला देवापुर गा.वि.स. वडा नं. ४ बस्ने मनतुरन कुमारी कोईरी.....१
जिल्ला वारा, आदर्श जयनगर च्युटाहा गा.वि.स. वडा नं. ८ बस्ने गौरीशंकर
महतो.....१
वारा जिल्ला अदालत.....१ विपक्षी
पुनरावेदन अदालत हेटौडा.....१
मालपोत कार्यालय, वारा.....१

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०७ को उपधारा (२) बमोजिम यस
अदालतमा दर्ता भएको प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य र आदेश यस प्रकार छः-

गौरीशंकर महतोका २ वटा श्रीमती मध्ये म निवेदिका जेठी श्रीमती हुँ । नगिताकुमारी
कान्छी श्रीमती हुन । हामी एकासगोलमा रहँदा नै नगिताकुमारीले गौरीशंकर महतोलाई
समेत प्रतिवादी बनाई धनुषा जिल्ला अदालतमा अंश मुद्दा दायर गरेको थियो । उक्त मुद्दामा
सो अदालतबाट मिति २०६६।६।२८ गते वादीले ३ भागको १ भाग अंश पाउने ठहरी
भएको फैसला विपक्षी पुनरावेदन अदालतबाट मिति २०६७।९।२५ मा सदर भएको छ ।
अंश मुद्दा पुनरावेदन अदालतबाट सदर भएपश्चात वादी नगिताकुमारीले अंश छुट्टयाई पाउन
निवेदन दिएकोमा मिति २०६८।८।१२ गते ऋण तिर्न बाकी छैन, बाकी राखेको खण्डमा

लिलादेवी विरुद्ध वारा जिल्ला अदालत समेत विषय: उत्प्रेषण/०७०-WO-०१७९ पृ. १

आफ्नो आफ्नो हकबाट व्यहोर्नु पर्ने, एकले खाएको ऋण अरूले तिर्नु नपर्ने गरी मिलापत्र गरेर मिति २०६८।८।१५ गते आफ्नो आफ्नो अंश भाग लिएर अंशवण्डा पारित गरी छुट्टि भिन्न भएर बसेका थियौ । यसरी हामी छुट्टी भिन्न भएपछि विपक्षी गौरीशंकर महतो र विपक्षी मनतुरनकुमारी कोईरीले आपसमा मिलेमतो गरी मेरो जग्गा षडयन्त्रपूर्वक हडप्न समेत मिति २०६३।११।१५ को लेनदेनको रू. १२,००,०००।— को लिखत बनाई सोही लिखत बमोजिमको रकम दावी गरी मनतुरनकुमारी कोईरीले धनुषा जिल्ला अदालतमा गौरीशंकर महतोलाई प्रतिवादी बनाई लेनदेन मुद्दा दायर भएको रहेछ । उक्त मुद्दा हाल कारवाहीयुक्त अवस्थामा छ ।

उपरोक्त बमोजिम धनुषा जिल्ला अदालतमा लेनदेन मुद्दा दायर भएपछि विपक्षी मनतुरन कुमारी कोईरीको निवेदनको आधारमा सो अदालतले मिति २०६९।१०।१२ मा प्रतिवादीको प्रतिउत्तरपत्र परेपछि पुन विचार हुने नै हुँदा भनी मेरो अंश भागको वारा जिल्ला जयनगर च्युटाहा गा.वि.स. वडा नं. ८ अन्तर्गतका कि.नं. ३(गा) को ०-०-१८, कि.नं. १९० को ०-१-१५, कि.नं. ५२२ को ०-१-५, कि.नं. ४७ को ०-०-९-४ र कि.नं. ५१९ को ०-५-१२ क्षेत्रफल जग्गा मुलुकी ऐन अ.वं. १७१(क) नं. बमोजिम रोक्का राख्न विपक्षी मालपोत कार्यालयमा लेखी पठाउनु भनी आदेश भएको रहेछ । म लेनदेन मुद्दाको प्रतिवादी होईन र हामी विच अंशवण्डाको लिखत पारित हुँदा ऋण तिर्न बाकी छैन, बाकी राखेको खण्डमा आफ्नो आफ्नो हकबाट व्यहोर्नु पर्ने, एकले खाएको ऋण अरूले तिर्नु नपर्ने गरी मिलापत्र भएको आधार र कारण देखाई वारा जिल्ला अदालतले मेरो जग्गा रोक्का राख्ने मिति २०६९।७।२३ को आदेश बदर गरी पाउन दिएको निवेदनमा सो अदालतले मिति २०६९।१०।१२ मा विपक्षी मनतुरन कुमारी कोईरीले दावी गरेको लिखतमा साक्षी बसेको, सो लिखत एकासगोलमा हुँदा नै भएको र छिट्टै भिन्न भएको प्रमाण पेश नभएको भन्ने आधारमा रोक्का जग्गा फुकुवा गर्न नमिल्ने भनी आदेश भएको छ । उक्त आदेश उपर अ.वं. १७ नं. बमोजिम गरेको निवेदनमा पनि पुनरावेदन अदालत हेटौँडाले मिति २०७०।३।६ मा जिल्ला

अदालतले लिएका आधार र प्रमाणलाई नै आधार र प्रमाण मानी वारा जिल्ला अदालतको मिति २०६९।१०।१२ को आदेश सदर गरेको छ ।

सो आदेश मिलेको छैन। किनभने म छुट्टिभिन्न हुँदाको समय भन्दा अगाडिको कपाली तमसुक होइन। म निसन्तान भएको कारण मेरो नामको जग्गा हडप्न मात्र पछि लेनदेनको लिखत तयार पारी झुठ्ठा मुद्दा दायर गरेको हो। सो कुरा ऋणीको नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्रबाट प्रष्ट हुन्छ। कसरी भने २०६३ सालमा ३५ वर्ष उमेर हुने ऋणीको कागजमा ४१ वर्ष लेखिएको छ, ४१ वर्ष २०६९ सालमा हुने हुँदा लिखत पछि तयार भएको स्पष्ट छ। विपक्षीहरूले तयार पारेको लिखतमा म साक्षी बसेको होइन। मेरो मञ्जुरी छैन। एकातिर यस्तो अवस्था छ भने अर्कोतिर विपक्षी मनतुरन कुमारी कोइरीबाट ऋण लिएको कुरा अंश मुद्दाको तायदातीमा उल्लेख छैन। तायदातीमा रामजी महतो कोइरीसंग कर्जा लिएको, तिर्न बाँकी उल्लेख भएको छ। हाल मेरो जग्गा रामजी महतो कोइरीले मुद्दा दायर भएको कारण रोक्का रहेको होइन। एवं प्रकारले गौरीशंकर महतो र नगिता कुमारीको नाममा मूल्यवान घडेरी जग्गा र विभिन्न अरु कित्ता जग्गा छन्। त्यति मूल्यवान जग्गा भएका ऋणीको जग्गा रोक्का नराखी म छुट्टिभिन्न भएकी निवेदिकाको जग्गा रोक्का राख्न मिल्दैन। त्यसैगरी म मिति २०६३।११।१५ को दावीको लिखतमा साक्षी नबसेको हुँदा मेरो लिखतको किनाराको सहिछाप कीर्ते भन्ने प्रष्ट भएकोले मैले कीर्तेमा मुद्दा दायर गरेकी छु। हाल उक्त मुद्दा पनि विचाराधिन अवस्थामा छ।

अतः विपक्षी अदालतबाट भएको आदेश मुलुकी ऐन अंशवण्डाको महलको १८, लेनदेन व्यवहारको ८ नं. को कानूनी व्यवस्था, सर्वोच्च अदालत बुलेटिन ०५९, पूर्णाङ्क २५३, पृष्ठ १६, ने.का.प. २०४३, अंक ७, नि.नं. २७९९, पृष्ठ ७०८ मा प्रतिपादित सिद्धान्तको विपरीत भई संविधान प्रदत्त समानताको हक र सम्पत्तिको हक प्रचलनमा आघात पुगेको हुँदा वारा जिल्ला अदालतको मिति २०६९।१०।१२ र पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०७०।३।६ को आदेश नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०७ को उपधारा

(२) बमोजिम उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी जुनसुकै उपर्युक्त आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको रिट निवेदन।

यसमा विपक्षीहरुबाट १५ दिनभित्र लिखित जवाफ पठाउनु भन्ने समेत व्यहोराको यस अदालतको मिति २०७०।५।१८ को आदेश।

निवेदिका विपक्षी गौरीशंकर महतोले मिति २०६३।११।१५ मा ऋण लिई गरेको लिखतमा साक्षी बसेकी र सो समयमा निवेदिका र गौरीशंकर महतोसँगै बसेको देखिँदा निवेदिकाले आफ्नो भनी दावी गरेको जग्गा मिति २०६९।७।२३ मा प्रतिउत्तर परेपछि विचार गर्ने गरी आ.व. १७१(क) नं. बमोजिम रोक्का राखेकोमा मिति २०६९।१०।१२ मा रोक्का जग्गा फुकुवा गर्न मिलेन भनी भएको आदेश पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट सदर भएको हुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको बारा जिल्ला अदालतको लिखित जवाफ।

निवेदिकाको श्रीमान गौरीशंकर महतोले म बाट मिति २०६३।११।१५ मा रु. १२,००,०००।- रुपैयाँ २०६४ आषाढ मसान्तभित्र तिर्ने बुझाउने भाखा राखी गरेको कारण मैले लेनदेन मुद्दा दायर गरी निवेदिकाको नामको जग्गा रोक्का भएको हो। हाल निवेदिकाले म लिखतमा साक्षी बसेको होइन, सो व्यहोरा कीर्ते हो भनी कीर्ते मुद्दा दायर गरेकोमा सो मुद्दा विचाराधिन रहेको हुँदा कीर्ते मुद्दाबाट नै विवादको निरूपण हुने हुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको विपक्षी मनतुरन कुमारी कोइरीको तर्फबाट पेश भएको लिखित जवाफ।

बारा जिल्ला अदालतले मिति २०६९।१०।१२ मा निवेदिकाको रोक्का रहेको जग्गा फुकुवा गर्न मिलेन भनी गरेको आदेश यस अदालतबाट मिति २०७०।३।६ मा सदर भएको कार्यमा कुनै त्रुटी नहुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराले पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको तर्फबाट पेश भएको लिखित जवाफ।

मालपोत ऐन, २०३४ को दफा ८(ख) मा प्रचलित कानून बमोजिम कुनै अड्डा अदालत वा सरकारी कार्यालयबाट कुनै घर, जग्गा रोक्का राख्न वा त्यस्तो रोक्का राखिएको घर

जग्गा फुकुवा गर्न लेखी आएमा मालपोत कार्यालयले लेखी आए बमोजिम रोक्का वा फुकुवा गरिदिनुपर्ने व्यवस्था छ। सो बमोजिम निवेदिकाको नामको बारा जिल्ला जयनगर च्युटाहा गा.वि.स. वडा नं. ८ अन्तर्गत कि.नं. ३(गां), १९०, २२२, ४७ र ५१९ को जग्गा रोक्का राख्न भनी बारा जिल्ला अदालतबाट लेखी आए बमोजिम जग्गा रोक्का राखेको यस कार्यालयको कार्य कानूनसम्मत हुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको विपक्षी मालपोत कार्यालय बाराको तर्फबाट पेश भएको लिखित जवाफ।

विपक्षी गौरीशंकर महतोको तर्फबाट लिखित जवाफ पेश भएको देखिएन।

नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको मिसिल संलग्न सक्कल कागजातहरूको अध्ययन गरी निवेदिकाको तर्फबाट उपस्थित विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री हरिहर दहाल र विद्वान अधिवक्ता श्री राजु कटुवालले निवेदिकाको सम्पत्ति हडप्ने समेतका उद्देश्यले विपक्षी गौरीशंकर महतो र मनतुरन कुमारी कोइरीले मिलेमतोमा मिति २०६३।११।१५ मा झुठो कपाली तमसुक बनाएको तथ्य मिसिल संलग्न प्रमाणबाट देखिएको छ। निवेदिकाकी सौताले दायर गरेको अंश मुद्दाको तायदातीमा मनतुरन कुमारी कोइरीबाट ऋण रकम लिएको देखाएको छैन। रामजी महतो कोइरीबाट ऋण लिएको देखाएकोमा रामजी महतो कोइरीले लेनदेन मुद्दा दायर गरेको होइन। अंशवण्डा गर्दा ऋण तिर्न बाँकी छैन, तिर्न बाँकी राखेको खण्डमा आफ्नो आफ्नो अंश भागबाट व्यहोर्नु पर्ने र एकले खाएको ऋण अर्कोले तिर्नु नपर्ने गरी मिलापत्र भएको छ। तर त्यसरी अंशवण्डा पारित भएपछि झुठो व्यहोराको लिखतबाट निवेदिकाको नामको जग्गा रोक्का राख्न मिल्दैन। लिखत सद्दे भए अंशवण्डाको महलको १८ नं. र लेनदेन व्यवहारको महलको ८ नं. ले सबै अंशियारबाट असूल उपर गर्नपर्ने हुन्छ। तर पहिले अंश मुद्दाको तायदातीमा विपक्षी मनतुरन कुमारी कोइरीबाट ऋण लिएको नदेखाएको अवस्थामा पछि निजबाट लेनदेन मुद्दा पर्नुले लेनदेन मुद्दा झुठा रुपमा दायर भएको तथ्य पुष्टि भएको छ। तसर्थ बारा जिल्ला अदालतको मिति २०६९।१०।१२ र पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०७०।३।६ को आदेश

बदर हुनुपर्दछ भन्ने समेत व्यहोराको गर्नुभएको बहस समेत सुनी निवेदन माग बमोजिमको आदेश जारी हुनु पर्ने हो, होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा निवेदिकाले आफू विपक्षी गौरीशंकर महतोबाट रीतपूर्वक मिति २०६८।८।१५ गते आफ्नो आफ्नो अंश भागको जग्गा जमिन वण्डा गरी छुट्टिई भिन्न भए पश्चात् आफ्नो नामको जग्गा हडप्ने समेतका उद्देश्यले गौरीशंकर महतो र मनतुरन कुमारी कोइरीले मिलेमतो गरी पहिले सगोलमा नै हुँदा ऋण खाएको देखाउन मिति २०६३।११।१५ मा गौरीशंकरले रकम लिएको लिखतमा म साक्षी बसेको देखाई भएको कपाली तमसुकको आधारमा विपक्षी मनतुरन कुमारी कोइरीले दायर गरेको लेनदेन मुद्दामा बारा जिल्ला अदालतले मेरो जग्गा रोक्का गरेकोले मैले सो जग्गा फुकुवा गर्न निवेदन दिएकोमा सो अदालतबाट मिति २०६९।१०।१२ मा जग्गा फुकुवा गर्न नमिल्ने गरी आदेश भएको र सो आदेश मिति २०७०।३।६ मा पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट सदर भएको हुँदा सो आदेशहरू उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी पाउन माग गरेको देखियो। विपक्षीहरूको लिखित जवाफबाट निवेदिकको जग्गा लेनदेन मुद्दामा रोक्का रहेको, सो मुद्दा कारवाहीयुक्त अवस्थामा रहेको, मिति २०६३।११।१५ को कपाली तमसुकको साक्षी महलमा भएको निवेदिकाको सहिछाप कीर्ते हो भनी निवेदिकाको तर्फबाट परेको कीर्ते मुद्दा पनि विचाराधीन रहिरहेको हुँदा तत् तत् मुद्दालाई असर पर्ने गरी रिट जारी गर्न नमिल्ने हुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुनु पर्दछ भन्ने समेत व्यहोरा उल्लेख भएको देखिन्छ।

मिसिल संलग्न रहेको जग्गाधनी प्रमाणपूर्जाको प्रतिलिपिमा बारा जिल्ला महेन्द्र आदर्श गा.वि.स. वडा नं. ८ अन्तर्गतका कि.नं. ३(गा) को ०-०-१८, कि.नं. १९० को ०-१-१५, कि.नं. २२२ को ०-१-५, कि.नं. ४७ को ०-०-९-४, कि.नं. ५१७ को ०-६-२ र कि.नं. ५१९ को ०-५-१२ का जग्गा निवेदिकाको नाममा दर्ता रहेको देखियो। सो मध्ये कि.नं. ३(गा), १९०, २२२, ४७ र ५१९ का जग्गा विपक्षी मनतुरन कुमारी कोईरी वादी र गौरीशंकर महतो प्रतिवादी भई बारा जिल्ला अदालतमा दायर भएको लेनदेन मुद्दामा मुलुकी ऐन अ.बं. १७१(क) नं. बमोजिम रोक्का रहेको कुरा लिखितजवाफबाट पनि देखिएको छ।

निवेदिकाले आफ्नो नामको उल्लिखित जग्गा रोक्का राख्न मिल्ने होईन, मेरो एकलौटी हक भोगको जग्गा हो, मिति २०६३।११।१५ को कपाली तमसुकको लिखतमा म साक्षी बसेको होईन, त्यसकारण जग्गा रोक्का राख्ने शुरू र पुनरावेदन अदालतको आदेश बदर भई जग्गा फुकुवा हुनु पर्दछ भन्ने व्यहोराले निवेदन जिकिर लिएको देखिन्छ। यस सम्बन्धमा विचार गर्दा वादी नमतुरन कुमारी कोईरी, प्रतिवादी गौरीशंकर महतो भई चलेको CP-०५०२ को लेनदेन र यिनै निवेदिका वादी, मनतुरन कुमारी कोईरी समेत प्रतिवादी भई चलेको ०६९-CG-१७३ को कीर्ते मुद्दा बारा जिल्ला अदालतमा दायर भई कारबाहीयुक्त अवस्थामा रहेको देखियो। यसरी मुद्दा परी मुद्दा कारबाहीयुक्त रहेको अवस्थामा निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी हुँदा कारबाहीयुक्त अवस्थामा रहेको मुद्दालाई असर पर्ने देखिँदा बारा जिल्ला अदालतको जग्गा फुकुवा नगर्ने गरी भएको मिति २०६९।१०।१२ र पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०७०।३।६ को आदेशको वैधता परीक्षण गरी रहन परेन। निवेदन दावीको रोक्का जग्गा फुकुवा हुने हो, होईन भन्ने कुरा उल्लिखित कारबाहीयुक्त अवस्थामा रहेको मुद्दामा फैसला हुँदा कानूनबमोजिम निरूपण हुने नै हुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ। दायरीको लगत कट्टा गरी मिसल अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः भीमबहादुर निरौला

इति संवत् २०७२ साल चैत्र ४ गते रोज ५ शुभम्..... ।